

Kas Eesti on maja või puu?

MART RAUDSAAR
Riigikogu Toimetiste
peatoimetaja

Uus Riigikogu Toimetiste number räägib riigireformist. Lugeja võib muidugi küsida, mis meil siis viimaste aastakümnete jooksul alates Eesti Vabariigi taastamisest on toimunud, kui mitte riigireform? Sest Eesti Vabariik naasis 1991. aastal poliitilisele kaardile mitte sellisena, nagu ta oli hävitatud 1940. aastal. Kasutati olemasolevaid võimalusi, vahepeal saadud teadmisi ja kogemusi ning muidugi toetuti nendele arengutele, mis üleminekuperioodi jooksul alates 1988. aastast olid toonud tagasi ja realiseerinud omariikluse idee.

Tore oleks võrrelda riiki majaga, mida ehitatakse ning mis saab lõpuks suuremal või vähemal määral valmis ning jäävad üksnes pisemad tööd, tapeedi vahetamine ja lume rokimine talvel. Riik sarnaneb siiski pigem elava organismiga, nagu puu, millel on puule omased põhielemendid, mis kasvab ja areneb ja mille väljanägemisega võib hoolas aednik saavutada tähelepanuväärseid tulemusi.

Üks mõte veel, miks meie riiki lõpetatuks lugeda ei saa. Nii nagu on juhtunud mõlemal korral Eesti riigiga, ei looda riiki tavaliselt tühjalt kohalt.

Olulised on eeskujud, maailma kogemuse teadmine, iseenda olukorra tundmine ning filosoofilis-riigiõiguslikud ideed, millisesse vormi seda kõike kodanike hüvanguks valada. Eesti riik on rahvusriik. Meie rahvus on väike ning seetõttu – mitte üksnes geograafilistel põhjustel – on väike ka Eesti riik.

Maailmas on vähe riike, mis oleksid Eestist veelgi väiksemad. Euroopas on selleks Island, Luksemburg ja mitmesugused ajaloolistel põhjustel kujunenud kääbusriigid. Eesti riiki ei saa ehitada Prantsusmaa, Saksamaa või Ameerika Ühendriikide eeskujul. Aga Eesti ei ole ka kääbusriik nagu Andorra või Monaco. Eesti on ikkagi nagu päris riik, ainult et väikene ja väiksema eelarvega. Niisiis, võib-olla peaksime riikluse kujundamisel otsima päris oma teed. See ei tähenda üksnes efektiivsust, kuigi ka seda; see tähendab innovatsiooni, mõnede asjade tegemist hoopis teisiti, kui on seni tehtud.

Nõnda pole imestada, et meiega sarnase suurusega ja sarnases olukorras olev Läti vaatab sageli meie poole nägemaks, mida me teeme – nagu ilmnes eelmises numbris avaldatud Läti presidendi kõnede põhjal.

Muidugi tasub meilgi vaadata Läti poole ja õppida lisaks enda kogemustele teiste kogemustest. Oluline on see, et me ei jääks saavutatule puhkama. Looduses ja elavate organismide puhul tähendab seisak kas talvist puhkeaega, kui midagi suurt ei

toimu, või siis paratamatut stagnatsiooni, hääbumist ja uuele ruumi andmist. Selles osas erineb Eesti riik puust. Puud ei ole igavesed, kuid riik on loodud mõttega, et see kestaks põlvest põlve, sisuliselt igavesti.

Niisiis tuleb vältida seisakut ja õppida parematelt! Seetõttu on õpetlik lugeda, mida kirjutab essees jurist Jüri Raidla, kes on (suuresti hobi korras) tegelenud riigireformi teemadega juba tosinkond aastat. Eestil on võimalik saada 21. sajandi demokraatliku maailma mudelriigiks, võib kokku võtta Raidla idee. Ja seda mitte teiste, vaid ikka enda rõõmuks. Teha ikka asju paremini, kui kusagil kunagi veel tehtud on. Hea tahte korral on see võimalik!

Head tahet meil jätkub – seda näeb traditsioonilisest vestlusringist, milles osalevad Riigikogu fraktsioonide esindajad. Üht-teist on tehtud, kuid mõndagi on teha ning vaja on poliitilist sihiseadmist ja suuremat konsensust. Hetkel toimuvad parlamentaarsed lahingud, mis testivad Riigikogu kodukorra äärealasid, viivad loomulikult mõtte sellele, et peame tähelepanu pöörama mitte üksnes põhiseaduslike institutsioonide disainile, vaid neis toimuvatele protsessidele. Praegu toimuv parlamentaarne debatt on muutunud osalistele kurnavaks, kuid võib-olla koorub just siit välja mõni hea idee Eesti riikluse tugevdamiseks.

Eesti riigireformist järgneb „Fookuse“ osas hulk asjatundlikke artikleid. Sulev Lääne, Jüri Ratas ja teised autorid vaatlevad riigireformi omavalitsuste mätta otsast. Teame ju, et omavalitsuste valdkonnas on käinud kõva reform alates kaheastmelise omavalitsussüsteemi kaotamisest 1993. aastal – mida paljud enam ei mäletagi – kuni hiljutise haldusreformini, mida võib küll vist rohkem haldusterritoriaalseks reformiks pidada, kuna jätkuvalt vajavad klaarimist riigi ja omavalitsuste vahekorrad.

Seega pole küsimus omavalitsuste reformist üksnes küsimus omavalitsuste reformist, vaid ka riigireformist. On

loogiline, et riigireformi mõttega jätkavad teadlased ja õppejõud Leif Kalev, Georg Sootla ja Kersten Kattai oma kirjatöös „Riigiuuenduse mõtlemiskohti ja võimalusi“. Sama küsimust vaatleb Gerly Elbrecht rahandusministeeriumist artiklis „Riigireformist ja riigivalitsemise tulevikust“. Selleks, et kuhugi suunas liikuma hakata, on vaja lisaks eesmärgile mõõdikuid ning Eesti Vabariigi üks parim komplekt erinevaid mõõdikuid on kahtlemata rahandusministeeriumil.

Riigireformist õigusteadlase pilgu läbi räägib rahvusvahelise kogemusega ja võimalust mõöda ka poliitikas kaasa löönud õppejõud Peeter Järvelaid.

Riigireformi fookusloki lõpetavad Ringa Raudla, kes kirjutab eksperimentaalse poliitikakujundamise eelistest ja väljakutsetest, ning Ralf-Martin Soe, kelle töörühm tegeleb Tallinna Tehnikaülikoolis targa linna kontseptsiooniga. Nagu näeme, ei tähenda riigireformist kõnelemine üksnes omavalitsuste või riigi reformimist, vaid võib tähendada ka linna kujundamist, milleks infotehnoloogia areng on loonud seniolematud võimalused.

Kõige räägituga haakub kenasti poliitilise mõtte lugemine, August Rei parlamendiuuringu stipendiaadi Karl Lembit Laane artikkel „Vabariikluse mõtteloo mõju Eesti Vabariigi loomise aruteludele“.

Värske Riigikogu Toimetiste uuringute osast võib veel lugeda, kuidas kaitseväge võiks toetada tsiviilvõime kriiside lahendamisel, mida me peaksime teadma Eestis toimuvast turbakasutusest, millist rolli mängib riigi julgeolekule ja põhiseaduslikule korrale massikäitumine ning viimaks, kui suure tõenäosusega sooritavad avavanglast või kinnisest vanglast vabanenud uuesti kuriteo.

Kuna paraku jätkub Ukraina sõda, siis „Varia“ rubriigis võib lugeda, millist kaitsetööstust peaks arendama Eesti riik. Veel võib sealt lugeda, kas ja kuidas saaks Eesti minna üle taastuvenergiale ning kõigele panevad punkti parlamentaarsed uudised. Head lugemist!